

folk/ed. Derg, 2022; 28(4)-112. Sayı/Issue -Güz/Autumn
DOI: 10.22559/folklor.2235

Derleme makalesi/ Compilation article

Halkbilimi Kuramları Bağlamında KKTC-Gelincik (Vasili) Köyü'nün Tarihi Üzerine Yeni Bilgiler

Based on Folklore Theories, New Findings on the History of the TRNC-Gelincik (Vasili) Village

Zeki Akçam*

Öz

Bu çalışmanın amacı, sözlü ve yazılı kaynaklardan hareketle, KKTC'de İskele İlçesi'ne bağlı Gelincik (Vasili) Köyü'nün tarihi ve folklorunu, Tarihi Yeniden Kurma Kuramı ile Performans Teorisi bağlamında disiplinlerarası bakış açısıyla yeni tespit ettiğim bilgilerden hareketle ortaya koymaktır. Zira Rumca bir isme sahip olan Vasili'nin, Osmanlı fethi öncesi ve sonrasında bir Rum köyü olduğu bilinmektedir. Bu problemin çözümünde elde edilen verilerin toplanmasında halkbilimi kuramlarından Tarihi Yeniden Kurma Kuramı ve Performans Teorisi'nin üçlü araştırma modeli olan metin-sözeldoku-bağlam modeli kullanılmış, yazılı kaynaklar betimsel tarama yöntemi ile taranmış; derlenen bilgiler içerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Osmanlı Devleti tarafından fethi ile birlikte, Türk nüfusunun yoğun bir şekilde arttığı görülen Kıbrıs'ta, 1878 yılına kadar tamamen Türk hâkimiyetinin varlığını görmekteyiz. 1878 yılından itibaren

Geliş tarihi (Received): 15-02-2022 – Kabul tarihi (Accepted): 11-10-2022

* Dr.Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kuzey Kıbrıs, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü./ Assistant Professor, Ankara Social Sciences University, North Cyprus, Faculty of Social Sciences and Humanities Department of Turkish Language Teaching. zeki.akcam@asbu.edu.tr. ORCID 0000-0003-0444-2706

gerek Osmanlı Devleti'nin artık gerileme devrine girmesi gerekse buna bağlı olarak Kıbrıs Adası'nda yaşanan siyasî, iktisadî ve tarihî hadiselerin kaza ve köylerin demografik yapıları başta olmak üzere birçok hususta değişikliklere yol açar. Bu değişimlerin boyutu, sosyal bilimciler tarafından çok yönlü ve farklı bakış açılarıyla araştırılmaya devam edilmektedir. 1883 tarihli Kitchener'e ait Kıbrıs haritası ve 1831 Osmanlı Kıbrıs nüfus sayım sonuçları üzerinde yaptığım ilk tarama neticesinde; Rum köyü olarak bilinen Gelincik (Vasili) köyünün aslında bir Türk köyü olduğunu tespit ettim. Bunun üzerine, hem yazılı hem de sözlü kaynaklardan hareketle, köyün Türk tarihi yeniden oluşturularak Türk nüfusunun 1958 yılında köyden ayrılma nedenlerini, Rum nüfusun köye yerleşmelerini ve köydeki Türk folkloru ile ilgili hususları içerik analizi yöntemi kullanarak yeni bilgiler ışığında değerlendirdim.

Anahtar sözcükler: *Kıbrıs, Gelincik (Vasili), halkbilimi, tarihi yeniden kurma kuramı, performans teorisi*

Abstract

The aim of this study is to reveal the history and folklore of the Gelincik (Vasili) village located in the Iskele District in the TRNC utilizing the Historical Reconstruction Theory and Performance Theories as well as information I have discovered from an interdisciplinary perspective, based on oral and written sources. It is known that Vasili, which has a Greek name, was a Greek town before and after the Ottoman conquest. Using the text-texture-context model, which is a triple research model of the History Reconstruction Theory and Performance Theory, was used in the collection of the data and the written sources were scanned using the descriptive scanning method. The collected information was analyzed using the content analysis method. With the Ottoman conquest of Cyprus, there is an intense increase in the Turkish population, which dominates until 1878. As of 1878, both the Ottoman Empire's entry into a period of decline and the political, economic and historical events on the island of Cyprus led to a variety of changes, especially in the demographic structures of the cities and villages. The causes and consequences of these changes continue to be investigated by social scientists from multiple and different perspectives. As a result of my first examination of the 1883 Kitchener map of Cyprus and the results of the 1831 Ottoman Cyprus census, I have concluded that the Gelincik (Vasili) village, which was known as a Greek village, was actually a Turkish village. Thereupon, I reconstructed the Turkish history of the village, based on both written and oral data, and evaluated the reasons for the departure of the Turkish population from the village in 1958, the settlement of the Greek population in the village, and the issues related to Turkish folklore in the village, using the content analysis method with this new data.

what problem? no problem statement was indicated... is the study's aim the problem?

Keywords: *Cyprus, Gelincik (Vasili), folklore, theory of reconstructing history, performance theory*

Extended summary

Different civilizations have settled in Cyprus over many periods of history due to its geostrategic importance. One of these civilizations is the Turkish civilization. The Turkish population in Cyprus increased during the Ottoman era. In Cyprus, where the Turkish population settled after the conquest, the British and the Greeks became politically stronger after the 1878 “military cooperation agreement” between the British and the Ottoman states, which caused the social and demographic characteristics to change partially or completely. Britain, which unilaterally annexed the island in 1914, gained the power to make the changes it wanted politically, economically, legally, and socially. Cyprus officially became a British colony. There was a clause in the Treaty of Lausanne which stated that the Turkish people living in Cyprus would have to prefer to live as either British or Turkish citizens within two years. This situation caused many Turkish Cypriots to migrate to Anatolia. The Turks who remained on the island continued their lives under the cultural, political, economic, and social pressures of both the British and the Greeks. The Turks, who entered World War II as colonial British citizens, had to participate in the war for England at many different fronts. As a result of the Greeks becoming more powerful after World War II, EOKA was established in 1955 and with the terrorist acts launched against both the British and the Turks, the Turkish Cypriots were forced to migrate internally and externally. This migration continued until 1974. These events have affected the demographic structures of the villages in Cyprus. Throughout Cyprus, the population structure before 1878 underwent major changes. In particular, it is known that Turkish Cypriots living in mixed Turkish-Greek or completely Turkish villages migrated entirely to Turkish villages or to different countries, primarily England. These internal and external migrations led to changes in the demographic structure of some villages, which also reflected various changes in the island’s demographic structure between 1878-1975 in terms of the Turkish-Greek population density, land, and property situations.. Many social scientists have examined the causes and consequences of these changes. To accurately analyze these events, both written and oral sources should be evaluated together within their own contexts and not separately from each other. The Gelincik (Vasili) Village in the Iskele District, which I have been working, is one of the villages that should be evaluated in this context. Gelincik (Vasili), known today as a Greek village, is a village that was settled by the Turks who immigrated from Turkey after 1974.

The aim of our study is to analyze the new information found about Gelincik (Vasili) from an interdisciplinary perspective using folklore theories. For this study, the Theory of Reconstructing History, Performance Theory, Tripartite Research Model, and Descriptive Scanning and Content Analysis methods were used. Also, both written and oral sources were analyzed. In the 1831 and 1877 Ottoman censuses, the village’s population was completely Turkish. The names, dates of birth, and physical characteristics of the Turks living in the village were determined in detail. Answers to questions like “After what event did the Turks in the village leave the village? In which villages or cities did they settle? Where did the Greeks who came to the village later come from?” were sought according to relevant theories. As a result of the murder of a Turk by EOKA and the burning of another Turk’s house in July

1958, I concluded that the Turkish population in the village settled in villages of Famagusta, Yesilkoy, and Balalan to protect themselves. Some of the villagers emigrated to England. In the village, I found a variety of fields, houses and other forms of real estate that belonged to the Turks. Also, there were five separate land plots used for military purposes. A mosque, which was not on the maps, was also found in addition to a Turkish cemetery in the village. In summary, Gelincik (Vasili) village, which was known to be as a Greek village, turned out to be a Turkish village.

Giriş

Kıbrıs adası, jeo-stratejik konumu nedeniyle tarihin birçok döneminde farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu medeniyetlerden biri de Osmanlı Devleti dönemine rastlamasına karşın Osmanlı dönemi ile başlayan Türk medeniyet dönemidir. Fetih sonrası Türk nüfusun yoğunlaştığı Kıbrıs'ta, 1878 yılında İngiltere ve Osmanlı Devleti ile yapılan askerî iş birliği anlaşması sonrası İngilizler ve Rumlar güçlenmeye başlamış, 1571-1878 arasında karma ya da tamamen Türk olan köylerin sosyal ve demografik özelliklerinin 1878'den sonra tedricen değiştiği görülmüştür. 1914'te adayı tek yanlı olarak ilhak eden İngiltere hem siyasi, ekonomik, hukukî hem de sosyal olarak dilediği her değişikliği yapabilecek konuma gelir. Siyasal ve sosyal tarihte meydana gelen bu hadiseler, Kıbrıs'taki köylerin demografik yapılarını etkilemiş ve 1878 öncesi nüfus yapısı ada genelinde çok büyük değişikliklere uğramıştır. Özellikle, Türk-Rum karma veya tümüyle Türk olan küçük köylerde yaşayan Kıbrıs Türkleri'nin tamamen Türk olan köylere ya da başta İngiltere olmak üzere farklı ülkelere göç etmişlerdir. Yoğun bir şekilde yaşanan bu göçler, bazı köylerin demografik yapısının değişmesine neden olmuştur. Dolayısıyla 1878-1974 yılları arasındaki doksan altı yıllık zaman diliminde adanın Türk-Rum nüfus yoğunluğu başta olmak üzere, arazi, mülk durumu vb. hususlarda tam olarak boyutlarını bilemediğimiz ve birçok sosyal bilimcinin üzerinde çalışmaya devam ettiği tarihî, sosyal, iktisadî, askerî ve idarî hadiseler cereyan etmiştir. Bu hadiselerin doğru bir şekilde tahlil edilebilmesi için hem yazılı hem de sözlü kaynakların birbirinden bağımsız olarak değil kendi bağlamları içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Çalışmamıza konu olan ve şu an İskele İlçesi'ne bağlı Gelincik (Vasili) Köyü de bu köylerden bir tanesidir. Bölge halkı tarafından genellikle Rum köyü olarak bilinen Gelincik (Vasili), 1974'ten sonra Türkiye'den göç eden Türklerin yerleştirildiği bir köydür.

1.1. Yöntem

Çalışmamda, Tarihi Yeniden Kurma Kuramı, Performans Teorisi ve Üçlü Araştırma Modeli ile Betimsel Tarama ve İçerik Analizi yöntemlerini kullandım. Yazılı kaynaklar betimsel tarama yöntemi ile taradım, sözlü kaynakları halkbilimi kuramlarından Tarihi Yeniden Kurma Kuramı ve Performans Teorisi'nin üçlü bir araştırma modeli olan “*sözeldoku-metin-bağlam*” modeliyle derledim; derlenen ve elde edilen bilgileri de içerik analizi yöntemi ile temalara ayırarak disiplinlerarası bakış açısı ile analiz ettim.

1.1.1. Tarihi yeniden kurma kuramı

Bu kuram, başta halkbilimciler olmak üzere, diğer sosyal ve beşeri bilimlere mensup bilim adamlarından bazıları tarafından, tarihin elde çok az delil bulunan kaybolmuş dönemlerini kavrayabilmek için halkbilimi ve halk yaşamı malzemelerinden yararlanarak ilgili bölgenin tarihini yeniden oluşturmayı hedeflemektedir (Çobanoğlu, 2005:144-146). Kuramın uygulamasına yönelik en önemli çalışma William Lynwood Montell'in 1970 yılında Amerikan İç Savaşı'ndan sonra Güney Kentucky'nin dağ eteklerine yerleşmiş ve bir süre sonra yok olmuş olan bir zenci topluluğun tarihini; defterlere alınan notlardan, yörede oturan bölgenin eski sakinlerinden on yedi zenci ve yirmi iki beyazla yapılan görüşmelerden hareketle oluşturduğu çalışmasıdır (Çobanoğlu, 2005:144-146). Bu çalışma sonucu, sözlü tarih çalışmalarının güvenilir oldukları ortaya çıkmış ve sosyal bilimlerde bir yöntem olarak kullanılabilirliği ortaya konmuştur. Ben de çalışmamda adı geçen köy ile ilgili T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, KKTC Cumhurbaşkanlığı Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi Osmanlı Arşivi ve Kıbrıs Evkaf İdaresi başta olmak üzere birçok yazılı ve elektronik kaynağa ulaştım. Bunun yanında, köyü çeşitli nedenlerle terk etmiş köylüler ile 1975'te Türkiye'den gelerek yerleşmiş olan kaynak kişilerle derinlemesine derlemeler yaptım. Özellikle köyün en yaşlı kaynak kişisini bularak derleme yaptım. Bu bağlamda, sözlü ve yazılı kaynaklardan hareketle köyün tarihini ve folklorunu yeniden oluşturdum.

1.1.2. Performans teorisi ve üçlü araştırma modeli

Bu kuram, hem geçmişe hem de şimdiye yönelik kültürel olguları araştırabilecek bütüncül bir yaklaşımla kültürü incelemeyi amaçlamaktadır. Kültürün statik bir olgu olmadığını ortaya koyan bu kuram; insanoğlunu içinde yaşadığı ekolojisi bağlamında bütüncül bir bakış açısı ile incelemeyi savunur (Çobanoğlu, 2005: 265-277). Dilin iletişim ve icra boyutunu ortaya koyan kuram "Üçlü Bir Araştırma Modeli: Metin (Text), Sözeloku (Texture) ve Bağlam (Context)" geliştirmiştir. Özellikle alan çalışmalarında derlenen malzemelerin bu modele göre derlenmesi oldukça önemli olup metnin bağlamına yönelik birçok husus çok kolay bir şekilde tespit edilebilmektedir. Çalışmamda yer alan kaynak kişilerim ile yaptığım derlemeler bu modele göre yapılmıştır. Bunun yanında hem yazılı hem de sözlü kaynakları "bağlam merkezli" olarak değerlendirdim. Zira köyün tarihini ve yapısını etkileyen tüm unsurları bütüncül bir bakış açısı ile inceledim.

1.1.3. Betimsel tarama modeli

Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalara uygun bir modeldir (Karasar, 2005: 183). Dolayısıyla çalışmamda gerek sözlü gerekse yazılı verilerden hareketle köyün mevcut durumunu geçmişteki ve içinde bulunduğumuz halihazırdaki zamana göre disiplinlerarası bakış açısına göre değerlendirdim.

1.1.4. İçerik analizi yöntemi

İçerik analizi çalışmalarında, belirlenmiş bir konu dahilinde, birbirinden bağımsız olarak yapılan, yayınlanmış ya da yayınlanmamış, bütün nitel ve nicel çalışmalar incelenip düzenlenmekte ve alandaki genel eğilimler belirlenmekte; ilgili alanda ve konuda çalışma yapan veya yapmak isteyen araştırmacılara genel eğilimin ne olduğu gösterilmektedir (Ültay vd., 2021: 190). Çalışmamda, farklı alanlara ait elde ettiğim verileri başlıklara ayırarak, bütüncül ve disiplinlerarası bakış açısı ile analiz ettim.

2. Bulgular ve tartışma

2.1. Gelincik'in (Vasili) konumu

Köy bugün, İskele İlçesi'ne bağlı olup Karpaz Yarımadası'nın doğusunda yer almaktadır.

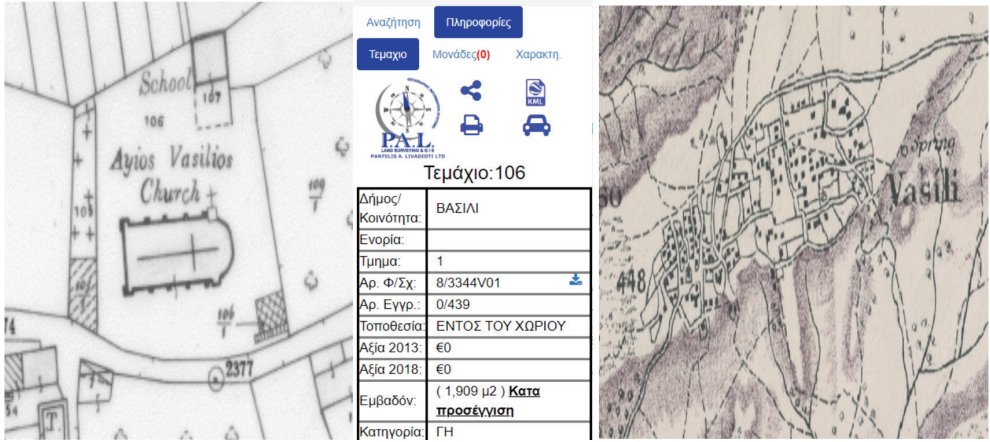
2.2. Gelincik'in (Vasili) adı

Gelincik köyü Rumlar tarafından *Vasili* olarak bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nde Karpaz Kazası'na bağlı olup arşiv belgelerinde adı *Vasli*, *Vaslı*, *Vasili* ya da *Vasil* olarak geçmektedir. Katalog kayıtlarında farklı isimlerle karşımıza çıkmasının en önemli nedeni belgelerin eski adıyla T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü, yeni adıyla T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri personeli tarafından okunmuş olmasıdır. Zira Türkiye'den gelen uzmanlarımız, Kıbrıs'taki köylerin Rumca okunuşlarını bilmediklerinden dolayı Lâtin harflerine çoğu kez yanlış aktarmışlardır. Bunun en önemli nedeni, Kıbrıs'ta, isimleri Türkçe olmayan köylerin *telaffuzlarını* bilmemeleridir. Bu nedenle yer isimleri ile ilgili okuma çalışmalarında mutlaka sözlü kaynaklara da başvurularak telaffuzları ile ilgili bilgi alınması gerekmektedir. Kıbrıs'taki yer isimlerinin yanlış okunması çoğu zaman karmaşıklığa neden olmakta ve araştırmacıların işini zorlaştırmaktadır.

No	Belge	Sayfa Sayısı	Toplam Ücret	Sipariş Verilen Sayfalar	Talep İzleme	Görüntüle
1	Culus-ı hümayun sebebiyle Kıbrıs'ın Karpaz nahiyesine bağlı Vasili karyesinde timara mutasarrıf olan Nasuh valed-i Ramazan'ın elindeki beratın teccidi.	2	1,00	1,2.	Talep İzleme	Görüntüle

Belge-1: Vasili Köyü ile ilgili T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri kaydı. (URL-2)

Köyün Rumca adı, köyde bulunan *Ayios Vasilios* adlı bir kiliseden gelmektedir. Kilise köy içinde 106 no'lu parselde kayıtlı olup yaklaşık olarak 1.909 metrekare büyüklüğündedir. İngiliz dönemi haritalarına köyün adı *Vasili* olarak işlenmiştir. Dolayısıyla bu belgeler köyün isminin Osmanlı arşiv kayıtlarına yanlış geçtiğini doğrulamaktadır. Gelincik ismi ise 1974 Barış Harekâtı'ndan sonra verilmiştir. Sözlü kaynaklar köyde çok yoğun bir şekilde *Yabani Gelincik* çiçeği yetiştiğinden dolayı bu ismin verildiğini belirtmektedirler (Talay, 2022). Er-ciyas ise Gelincik adının, ilginç ad verme yöntemleriyle verildiğini ve muhtemelen Karpaz bölgesinde çok yetiştirilen *tütün* ürününden yola çıkılarak veya bölgede yetişen Gelincik otundan hareketle verildiğini aktarmaktadır (2010: 85-86)

Belge-2: Türk-Rum-İngiliz tapu ve harita kayıtlarında Ayios Vasilios Kilisesi ve köyü. (URL-1)

2.2.1. Ayios Vasilios kilisesi

Gelincik köyünde yer alan kilise hakkında fazla bilgi yoktur. 2017 yılında Baf Neopolis Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı'nda, Karpaz Yarımadası'ndaki kiliseler ile ilgili yüksek lisans tezi yapan Katerina Pierri, kilise ile ilgili şu kısa bilgileri vermektedir:

Kilise, Vasilio sakinleri tarafından rahip Papagiannis Papatheodoulou'nun gözetiminde inşa edilmiş ve köyün koruyucu azizi olan ve köyün adını aldığı Agios Vassilios'a adanmıştır. Eski kilise köyün dışında çeşmenin yanında kiliseye ait bir yerde bulunuyordu. Kırsal bir sığınak şeklindeydi ve St. Basil'in görüntüsü taşlar arasındaydı ve bölge sakinleri çoğunlukla hafta sonları mum yakardı. 20. yüzyılın ilk on yılında en büyük kilisenin inşasına kadar, Vasilio sakinleri Lythragomi'deki¹ Kanakaria kilisesinde veya Leonarissos'taki² eski Agios Dimitrios kilisesinde ibadet ederlerdi. Yeni kilise köyün merkezine inşa edildi. Kilise bahçesinde kulüp, etkinlik salonu ve eski okul vardı. (2017: 6-7)

Bu bilgilerden hareketle kilisenin 1900-1910 yılları arasında yapıldığı ve bu tarihten önce köyde kalan Rumların ibadet etmek maksadı ile en yakın köylerde bulunan iki kiliseye gittiklerini söyleyebilirim. Zira Pierri'de bu bilgileri, daha önce Ziyahmet ve Vasili'de doğan

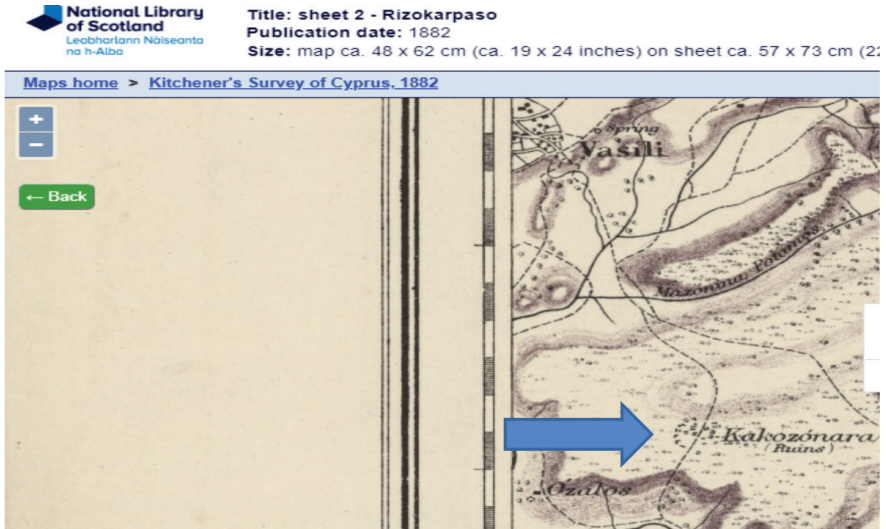
ancak şu an İngiltere’de yaşamına devam eden Antonis Fellas’ın *Leonarisso & Vasili: A Journey into the Past* adlı eserinden almıştır (2014: 39). Kilisenin avlusunda eski bir okul, etkinlik salonu ve bir kulüpten bahsedilmektedir. Gelincik köyünde yapmış olduğum yüzey ve alan çalışmasında başka bir kilise kalıntısına rastlamamış olup aynı tarama *Kitchener* tarafından hazırlanmış olan Kıbrıs haritasında da yapılmış olup yine *Ayios Vasilios* kilisesi dışında herhangi bir kilise olmadığını tespit ettim (URL-3).

2.3. Osmanlı fethi öncesi Gelincik (Vasili) köyü

Bilindiği üzere Kıbrıs’ın fethi ile birlikte bazı köyler boşalmış, boşalan bu köylere isimleri değiştirilmeden Türk ahali yerleştirilmiş, bazı köylerden kaçan ahalinin de dönmesine izin verilerek Türklerin de yaşadığı karma köyler oluşturulmuştur (Altan, 2003: 26-27). Vasili köyü boşaltılan köyler arasında yoktur. Taradığım Kıbrıs orta çağ haritalarında da rastlanmadım (URL-4). Bu nedenle köyün fetihten hemen sonra değil de ilerleyen tarihlerde kurulduğunu söyleyebilirim.

2.4. Osmanlı fethi sonrası Gelincik (Vasili) köyü

Köyün adının gerek Osmanlı dönemi arşiv vesikalarında gerekse sözlü kaynaklarda *Vasili* olarak geçmesi köyde fetihten önce Bizans dönemine ait bir bazilikanın varlığını güçlendirir de ismin kaynağının eski bir bazilika olduğu tam anlamı ile söylenemez. Çünkü *Kitchener*’in çizdiği *Trigonometrik Kadastral (Kitchener’s Survey of Cyprus 1882)* haritada böyle bir kalıntının varlığına dair herhangi bir not düşülmemiş olup Gelincik köyünün güney batısında *Kakozonara Ruins* (Kakozonara Harabeleri) şeklinde bir nota rastladım. Bu harabe adının ise *Ayios Vasilios* ile herhangi bir şekilde dil bilimsel bir benzerliği yoktur.

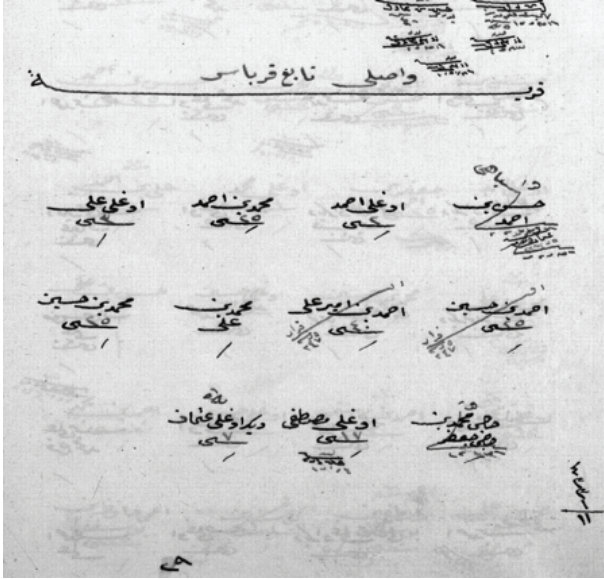
Belge-3: *Kakozonara Harabeleri*’ni gösteren harita.

2.4.1. Osmanlı dönemi nüfus sayımlarında Gelincik (Vasili) köyünün nüfusu

2.4.1.1. M.1831 tarihli nüfus sayım defteri

Kıbrıs'ta Osmanlı dönemi nüfus sayımı yapılmış olup bu sayımlarla ilgili sonuçlar 2000 yılında yayımlanmıştır (OİK). Osmanlı Devleti döneminde Kıbrıs'ta yapılan M.1831 tarihli nüfus sayımına ait 25 adet defter olup bu defterlerden dördü M.1831 tarihlidir (OİK, 2000: XXII). Köyün en eski nüfus sayımının yer aldığı TŞR.KB.40 numaralı defter 385 sayfadır ve *Vasili*'de yapılan sayım 270. sayfadadır. Bu sayıma göre köyde 5 hanede 11 Türk erkeği yaşamaktadır. Beş hanedeki bayanlar ile birlikte köyün toplam nüfusunun 20 ile 30 arasında değiştiğini söyleyebilirim. Zira gayrimüslimlere ait olan nüfus defterindeki kayıtlara göre bu tarihte köyde herhangi bir Rum nüfus yaşamamaktadır. Köyün tamamı Türk ve Müslümandır (OİK, 2000: 103).

Belge-4: M.1831 tarihli nüfus sayımında Vasili köyünde yaşayan Türk ahalیه ait bölüm.

KARYE-İ VASLI TABİ-İ KAZA-İ KARPAS

Hasan bin Ahmet ¹⁴⁸⁹	Oğlu Ahmet Sinni 2	Mehmet bin Ahmet Sinni 25	Oğlu Ali Sinni 3
Ahmet bin Hüseyin Sinni 25	Ahmet bin Emir Ali Sinni 40	Mehmet bin Ali ¹⁵⁰⁰	Mehmet bin Hüseyin Sinni 25
Hacı Mehmet bin Hacı Cafer ¹⁵⁰¹	Oğlu Mustafa Sinni 17	Diğer oğlu Osman Sinni 7	

Belge-5: 2000’li yıllarda Başbakanlık Osmanlı Arşiv uzmanları tarafından okunan 1831 tarihli Karpaz Kazası’na tabii Vasili karyesinin nüfus sayım sonuçlarının Lâtin harflerine aktarılmış olan 270. sayfası.

Nüfus defterlerine kaydedilen isimlerin üzerine veya yanına mensup oldukları zümre, meslek vb. özellik veya özürleri “zümre-i sipahiyandan, topçu, basmacı, alaybeyi çavuşlarından, bi-kar, İngiliz konsolosu yasakçısı, imam-ı mahalle, masru’, topal, âma” şeklinde küçük notlarla kaydedilerek özellikle Müslüman nüfusun askerliğe uygun olup olmadığının anlaşılabilmesi için *sabî*, *tüvâna*, *ihtiyar* şeklinde üç sınıfa ayrılır, 12’den küçük olanlara *sabî*, 12-42 arasındakilere *tüvâna*, 42 yaşından yukarı olanlar da *ihtiyar* kabul edilirdi (OİK, 2000: XXIV).

Nüfus defterinde kayıtlı olan *Hasan bin Ahmet*, asker sınıfından *Sipahi* olup yaşı yazılmamıştır. Ancak asker olduğu düşünülürse 12-42 yaşları arasında olması gereklidir. *Hasan bin Ahmet’in* oğlunun adı *Ahmet’tir* ve yaşı 2’dir. Bu da 1829 yılında doğduğu anlamına gelir. İkinci hane reisinin adı *Mehmet bin Ahmet’tir* ve yaşı 25 olduğuna göre yaklaşık olarak 1806 yılında doğduğunu söyleyebiliriz. *Mehmet bin Ahmet’in* oğlunun adı *Ali* olup yaşı 3’tür. Üçüncü kişi ise *Ahmet bin Hüseyin* olup yaşı 20’dir fakat üzerine kayıtlı çocuğu yoktur. *Ahmet bin Hüseyin’in* üzerinde *fırar* notu düşülmüştür. Üzerine *fırar* notu düşülen diğer bir kişi ise *Ahmet bin Emir Ali’dir*. Emir Ali 40 yaşındadır. Köyde yaşı hakkında bilgi verilmeyen diğer bir Kıbrıs Türk’ü ise *Mehmet bin Ali’dir*. Mehmed’in doğum yılı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. *Mehmet bin Hüseyin* ise 25 yaşındadır. Üçüncü hane reisimizin adı *Hacı Mehmed bin Hacı Cafer’dir*. Yaşı hakkında herhangi bir bilgi yoktur ancak *Hacı* unvanından dolayı hacca gittiğini söyleyebilirim. *Hacı Mehmed’in* iki oğlu vardır. En büyük oğlu *Mustafa* 17 yaşındadır. İkinci oğlu *Osman* ise 7 yaşındadır. Bu bağlamda, 1831 tarihli nüfus defterinden hareketle köyde üç hanenin evli, bir hanenin firari, bir hanenin de iki bekar erkekten oluştuğunu; firari ve iki bekar erkeğin ise köyde yaşayan Sipahi sınıfına mensup *Hasan bin Ahmet’in* himayesinde olduğunu söyleyebilirim.

2.4.1.2. M.1877 tarihli nüfus sayım defteri

Bu defter ile ilgili kayıtlar KKTC Cumhurbaşkanlığı Milli Arşiv Araştırma Dairesi Osmanlı Arşiv koleksiyonunda yer almaktadır. İngiliz döneminde defterdeki tüm kayıtlar Lâtin harflerine kırmızı renkli kalem ile aktarılmıştır. Bu defterde de nüfus 11 kişi olarak kaydedilmiştir.

Defter-i nüfus

Cezire-yi Kıbrıs/Kaza:Magosa/Kasaba:Karpaz/Karye: Vasili

Aded-i Umumi Nüfus	Beher Haneye Mahsus Cedid Numro	Hususi Nüfus Numarası	Şöhret ve İsm-i Nüfus	Eşgal-i Mahsusa (Boy ve lev ü gözüdür)	Sene-yi Veladet	Dahil-i Esnân-ı Askeriyye Olduğu Tarih	Cihet-i Nukulleri	Tarihi	Atık-i Hane Numarası
4521	5	1	Osman bin Hacı Mustafa	Orta boylu Esmer benizli Ela gözlü	1270 (1855)	1291 (1874-75)	-	-	1
4522		2	Oğlu Mehmed bin Osman	Esmer benizli Ela gözlü	1291 (1876)	-	-	-	
4536	6	1	Mehmed bin Hacı Mustafa	Orta boylu Sarı benizli Ela gözlü	1269 (1854)	1289 (1872-73)	-	-	1
4537		2	Oğlu Mustafa bin Mehmed	Beyaz benizli Ela gözlü	1290 (1873-74)	-	-	-	
4461	1	1	Hüseyin bin Mehmed Seyid	Kısa boylu ... Mavi Gözlü	1255 (1840)	1275 (1858-59)	....	1280 (1863/1864)	5
4462		2	Karındaşı Ahmed bin Mehmed Seyid	Uzun boylu ... Kahverengi gözlü	1256 (1841)	1276 (1859-60)	...	1281 (1864-65)	
4463		3	Oğlu Mehmed bin Hüseyin	.... Ela gözlü	1286 (1871)	-	-	-	
4472	2	1	Halil bin Emin	Orta boylu Esmer benizli Ela gözlü	1237 (1821-22)	-	-	-	2
4491	3	1	Ali bin Mehmed Seyid	Uzun boylu Esmer benizli (Gözleri amâ)	1241 (1825)	-	-	-	4
4516	4	1	Ahmet bin Hacı Mustafa	Uzun boylu Esmer benizli Ela gözlü	1257 (1842)	1288 (1871-72)	...	1282 (1865-66)	2
4517		2	Oğlu Arif bin Ahmed	Beyaz benizli Ela gözlü	1291 (1876)	-	-	-	
4551	7	1	Zenci Süleyman bin Abdullah	Uzun boylu Zenci Kahverengi gözlü	1242 (1826-27)	-	-	-	3
4552		2	Oğlu Selim bin Zenci Süleyman	Zenci Kahverengi gözlü	1280(1863-64)	-	-	-	
4566	8	1	Mehmed bin Hüseyin	Kısa boylu Sarı benizli Ela gözlü	1217(1802-03)	-	-	-	8

Tablo-1: KKTC Cumhurbaşkanlığı Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nden temin edilen 1877 tarihli Gelincik (Vasili) Köyü nüfus sayım defterindeki transkripsiyonu ve tablosu.

1877 tarihli nüfus sayım defterinde de görüleceği üzere köyün erkek nüfusu 1831'e göre üç kişi artmıştır. Yine köyde herhangi bir Rum nüfus yaşamamaktadır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında 1878 yılında yapılan askerî iş birliği anlaşmasına kadar köyün tamamen Türk köyü olduğunu söyleyebilirim. Köyde sadece bir zenci yaşamakta olup artık Türkleşmiştir. Köyde askerî vazife yapmış beş kişi bulunmaktadır. Bu da köyün özellikle askerî tımar nedeniyle kurulmuş olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir. Rum kaynaklar da bu görüşümü destekler niteliktedir.

YEARS	TC	GC	OTHERS	TOTAL
1831*	11	-		11
1891	22	205		327
1901	18	259		277
1911	24	300		324
1921	28	308		336
1931	27	331		358
1946	50	421		471
1960	-	391		391
1973	-	362		362
1978	371**		ns	371
1996	482**	-	ns	482
2006	458**	-	ns	458
*In 1831 census only males were counted.				
** De jure population (including other nationals)				

Tablo-2: Rum kaynaklarına göre Gelincik (Vasilı) Köyü nüfus yapısını gösteren tablo. (URL-5)

Bu tabloya göre 1878 sonrası köy nüfus taşıma yolu ile karma bir köy haline getirilmiş ve toplam Rum nüfusu 205 olmuştur. Kaynak kişimiz Rum nüfusun büyük bir kısmının Ziyahmet'li (Leonarisso) olduğunu belirtmektedir (Başman, 2022a). Diğer bir kaynak kişi, Rumların Mısır'dan da gelerek Gelincik Köyü'ne yerleştiği bilgisini aktarmıştır (Başman; 2022b). Buna karşın Türk nüfusu 22 olarak kalmıştır. Köyde nüfus oranı gittikçe artan Rumların 1900-1910 arasında kendilerine bir kilise yapma ihtiyacı hissetmelerini bu tablodan hareketle izah edebilirim. İbadet için hemen yakındaki köyleri kullanan Rumlar, köyün demografik yapısının değişmesi sonucu muhtemelen köyde bulunan mescitten daha büyük bir kilise yapmaya karar vermişlerdir. Bu karar neticesinde neredeyse köyün her tarafından görünen ve büyük bir çan kulesi olan *Ayios Vasilios* kilisesi inşa edilmiştir. Civar köylerden köye yerleşen Rumlar, köydeki Türklerin evlerine dokunmamıştır (Talay, 2022). 1958 sonrasında köye yerleşen Rumların tam olarak Türklerin evlerine yerleşmeme nedenlerini tespit edemedim. Türklerin evlerine yerleşmeyen Rumlar, kendi evlerini yapmış ve bu durum 1976 yılına kadar devam etmiştir (Talay, 2022).

Belge-5: 1877 tarihli Gelincik (Vasili) Köyü'nün nüfus sayım defteri. (s.151-154)

Handwritten population register for Gelincik (Vasili) village, 1877. The document is a grid with columns for names, ages, and other details. It includes a title 'Nüfus Defteri' and a list of names in Ottoman Turkish script. The page is numbered 151 in the top left corner.

Handwritten population register for Gelincik (Vasili) village, 1877. The document is a grid with columns for names, ages, and other details. It includes a title 'Nüfus Defteri' and a list of names in Ottoman Turkish script. The page is numbered 152 in the top left corner.

2.4.2. Osmanlı devleti döneminde Gelincik'teki adli vakalar

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere askerî tımar sistemi içerisinde önemli bir yere sahip olan köyde yaşayan Türk ahalinin kendi ya da Rumlarla arasında mutlaka bazı adli vakalar olmuş olmalıydı. Bu bağlamda, Kıbrıs Şeriye Sicilleri taranmış olup bir adet dava tespit ettim. Taranan sicillerde, 1878 sonrası Gelincik (Vasili) köyünde yaşayan Rumlarla ilgili herhangi bir dava tespit edemedim.

Tablo-3: M. 21 Cemaziyelahir 1265 tarihli davanın özetini gösteren tablo.

Kıbrıs Şeriye Sicili Defter Numarası	Sayfa Numarası	Hüküm Numarası	Dava Tarihi	Davanın İçeriği
42	17	38	21 Cemaziyelahir 1265 14 Mayıs 1849	<i>Karpaz Kazası'nın Vasili köyünden Ramaza'nın Kızı Arzu'nun Vasili köyünde kendi evi ve yine aynı köyde ağaçlı iki dönüm bahçesi vardır. Petralakko (Türkçesi:Taş Kuyu) isimli yerden çıkan suya Kilanemos köyünden Mehmed, Ahmed ve Abdülaziz bin Mustafa ile İmam Molla Yusuf gayri yasal bir müdahalede bulunur. Dava bu konuyu işlemektedir.</i>

2.4.2.1. M. 21 Cemaziyelahir 1265 tarihli davanın lâtin harflerine aktarımı

“Zikr-i âtı Karpas kazâsında sâkine Arzu nâm hâtûnun hükm hücceti sûretidir.

Cezire-i Kıbrıs'da mahrûse-i Lefkoşa muzâfâtından Karpas kazâsına muzâfe Vasili karyesi sâkinelerinden ma'rifetü'z-zât işbu bâ'isetü'l-vesîka Arzu bint-i Ramazan nâm hâtûn tarafından zikr-i âtı husûsu da'vâya vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi mahrûse-i mezbûre sâkinlerinden Abdurrahman Efendi bin el-Hâc Nuh mahrûse-i Lefkoşa Mahkemesi'nde meclis-i şer'î şerîf-i enver ve mahfil-i dîn-i münif-i ezherde kazâ-i mezbûre tâbî' Kilanemos karyesinde sâkinler Mehmed ve Ahmed ve Abdülaziz benûn-ı Mustafa ile karye-i mezkûre imâmı Molla Yusuf muvâcehelerinde sâlifü'z-zikr Kilanemos sınırı dâhilinde vâki' lede'l-ahâlî ma'lûmetü'l-hudûd iki bâb tahtânî oda ma'a sundurma ve ma'lûmü'l-mikdâr havluyu müstemil mülk menzil ve yine karye-i mezbûre dâhilinde kâ'in inde'l-cîrân sınırı nümâyân eşcâr-ı müsmire ve gayr-i müsmireyi şâmil iki dönüm mikdârı mülk bağçe ve Petrallako demekle şehir nâm mahalden nübû' ve mecrâsına tebe'iyetle beher sekiz günde bir gün iki gece mülk mâ'-i câri hissesi ve kezâlik dâhil-i sınır-ı mezkûrda âbâr-ı müte'addiden nübû' eden müstakillen diğerk mülk mâ'-i leziz ve arâzî-i müteferrika üzerinde mağrûse elli bir sâk zeytun ve on yedi sâk harrûb eşcârı ile on beş koğan bal arısı ve iki aded kazgan ve kapaklı üç tencere ve bir sîm hamâ'il ve mercan tesbîh ile yeşil ve siyâh iki sandık müvekkilem Arzu Hâtûn'un zevci Vasili karyeli Hacı Mehmed bin Hacı Ca'fer'in mülkü olup târih-i vesîkadan on beş sene mukaddem menzil-i mezbûr ve bağçe ve sâ'ireyi mezkûreyi on bin guruş bedel-i medfû' ve makbûz mukâbelesinde müvekkile-i mezbûreye safka-i vâhide ile bey'-i bât-ı sahîh-i şer'î ile bey' u teslim ve mülk-i müşterâsı olarak on bir sene mutasarrıf olmuşiken işbu merkûmün üç seneden beri bi-gayr-i hakkın zabt ederler su'âl olunup keff-i yedleriyle müvekkileme redd ü teslimlerine tenbîh olunmak hasbe'l-vekâle matlûbumdur deyü ba'de'd-da'vâ ve'l-istintâk cevâblarında menzil-i mezbûr ve bağçe ve mâ'-i câri ve sâ'ire-i mezkûreye vaz'-ı yedlerini ikrâr lâkin zikr olunan Kilanemos karyesi sâkinlerinden iken bundan sekiz sene mukaddem vefât eden ceddi Mehmed bin Abdülaziz'in mülkü olup merkûm kable'l-vefât müvekkile-i mezbûrenin zevci merkûm Hacı Mehmed'e ölünceye değin kendüi gözetmek ve beslemek şartıyla hibe vü teslim etmişidi ancak hibe-i mezbûrenin şart-ı mezbûre binâ'en adem-i sıhhatinden nâşî merkûm ceddi Mehmed ba'de'l-vefât li-ebeveyn karındaşı ve hasran vârisi olup karye-i mezbûrede sâkin işbu hâzır-ı bi'l-meclis Mustafa menzil-i mezkûr ve bağçe ve sâ'ire-i mezbûreye üç sene mukaddem vaz'-ı yed idüp ba'dehû bedel-i ma'lûm-ı makbûza bizlere bey' u teslim etmekle zabt ideriz deyü tasaddî eyledikleri da'vâ-yı def'lerini müdde'î-i vekîl-i mezbûr külliyyen inkâr etmekle merkûmlardan def'-i meşrûhlarına mutâbık beyyine taleb olundukda ızhâr-ı aczleriyle bi'l-istihlâf müvekkile-i mezbûre Arzu Hâtûn tahlîf olunmağın mücebiyle keff-i yed ve merkûmeye teslimleriyle tenbîh-i şer'î lâhık olduktan sonra vekîl-i mezbûr meclis-i şer'î şerîfde [sh. 18] merkûm Molla Yusuf muvâcehesinde müvekkilem merkûmenin silk-i mülkünde münselik olup bâlâda mezkûr mülk menzilinı tarafeynden îcâb ve kabûlü hâvî gabndan ârî beş yüz guruş bedel mukâbelesinde bey' u teslim ol dahi tesellüm ve kabûl eyledikten sonra semen-i mezkûru kâmilen îfâ ve merkûme dahi ahz u istîfâ eyleyüp min-ba'd husûs-ı mezkûra müte'allıka kâffe-i de'âvî ve mutâlebâtndan îbrâ-i âmm ve ıskât-ı tâm ile îbrâ merkûmlar dahi ba'de'l-kabûl medfû'âtından ve husûsât-ı mezbûreden müvekkile-i mezbûrenin zimmetini îbrâ eyledi dedik-

de gibbe't-tasdikî'ş-şer'î mâ-vaka' bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi'l-hâdî ve'l-ışrîn min şehri Cemâziye'l-âhire li-seneti hamse ve sittîn ve mi'eteyn ve elf." (KŞS, 1265:17)

18 Mayıs 1849 tarihli bu dava kaydında, Arzu bint-i Ramazan'ın yani *Ramazan'ın kızı Arzu'nun* haksızlığa uğradığını düşünerek konuyu *Lefkoşa Şeriyeye* mahkemesine taşıdığını görmekteyiz. Arzu Hanım, sundurma ve avludan ibaret ev ile aynı köydeki ağaçlı iki dönüm bahçe ile *Petralakko* isimli yerden çıkan suyun sekiz günde bir kullanım hakkını ve diğer eşyaların kendisine ait olduğunu ispat etmiştir. Arzu Hanım'ın yaşı hakkında herhangi bir bilgi yoktur ancak bu dava ve nüfus defterleri dikkate alındığında köydeki Türk varlığının 1700'lerin ilk çeyreğine kadar götürülebileceğini söyleyebilirim.

2.4.3. Osmanlı döneminde Gelincik (Vasili) köyünde Türk ve Rumların mülk durumu

Osmanlı Devleti, yeni fethettiği her toprağı Türk nüfusu ile güçlendirmek, vergi toplama-yaya yönelik uygulamaları düzenlemek maksadı ile düzenli olarak Müslim ve Gayrimüslimlere ait mal varlıklarını kayıt altına almakta; kayıtlar *Temettuat Defterleri* adı verilen defterlerde *Muhassılar* tarafından tutulmaktaydı. H.1248 (M.1833) tarihli *Kıbrıs Temettuat Defteri'ndeki* kayıtlara göre Gelincik köyünde hatırı sayılır miktarda Türklere ait mülkler mevcuttur. Bu deftere göre, gayrimüslimlere ait herhangi bir toprak yoktur. Zira alan çalışmalarım sırasında 1974 sonrası köye ilk yerleşenlerden olan kaynak kişim; köyde Kıbrıs Türklerine ait çok miktarda toprağın olduğunu, bu mülk sahiplerinin köyden belli bir dönem ayrılışları dahi 2022 yılı itibarıyla halen daha atalarının topraklarına sahip çıktıklarını ve yevmiyeci tutarak toprakları işletmeye devam ettiklerini belirtmiştir (Talay, 2022). Bunun yanında köyden ayrılan Türk ahalisinin toprak sahiplerine de ulaşılmış olup ailelerine ait taşınmaz mallara ellerinden geldikince sahip çıktıklarını ve bu mülklere ait *Türk koçanlarını (Tapu)* halâ daha ellerinde tuttuklarını belirtmişlerdir (Başman, 2022a; Başman, 2022b; Yeşilgözlü, 2022).

Tablo-4: Gelincik (Vasili) Köyünde Türklere Ait Olan Mülklerin Cinsleri ve Miktarı (OİK, 2000: 153)

Hane Sayısı	Mandıra (adet)	Tarla, arsa, vs. (dönüm)	Değirmen, dolap, havuz, kuyu	Dut ağacı (dönüm)	Harup ağacı (adet)	Zeytin ağacı (adet)
5	1	438	5	15.5	13	35

Kaynak kişilerim ile yazılı kaynaklardan elde ettiğim bilgiler örtüşmekte olup köyde *Başman, Manyera ve Bilman* ailelerine ait olan yaklaşık 500 dönüm arazi, birkaç yıkılmayan ev bulunmaktadır (Talay, 2022; Başman, 2022a; Başman, 2022b; Yeşilgözlü, 2022). Gelincik köyünün Gazimağusa tarafından hemen girişinde yer alan iki katlı hanaylı ev ile arazi, *Başman* ailesine ait olup ailenin torunlarından *Dr.Mehmet Başman* tarafından restore edilerek korunmakta ve bu ev dışında yaklaşık 90 dönümlük arazinin de bakımı yapılmaktadır (Başman, 2022a). *Başman*, arazilerin ve evlerin korunması ile ilgili babasının vasiyeti olduğunu

ve bu vasiyeti devam ettireceğini belirterek doğduğu evin neredeyse yıkılmak üzere olduğunu ancak restorasyon için çok emek verdiği bilgisini aktarmıştır (Başman, 2022a).

Fotoğraf-1: *Gelincik'te (Vasili) Mehmet Başman Tarafından Restore Edilen Doğduğu Ev (Başman, 2022a)*

Fotoğraf-2: *Ölmeden Önce Hasan Bilman Tarafından Restore Edilmeye Başlanan Doğduğu Ev (Talay, 2022)*

Köyden ayrılarak İngiltere'ye yerleşen *Hasan Bilman*³ ve ailesi uzun bir müddet Kıbrıs'a gelemmez ancak arazilerini Yeşilköy'de yaşayan eşinin akrabalarından güvendiği bir kişiye emanet eder; kendisi de 2005 yılında gelip gitmeye başlayan *Bilman*, hissedarların itiraz etmesi üzerine doğduğu evin restorasyonunu bitiremeden vefat eder (Yeşilgözlü, 2022).

Fotoğraf-3: *Gelincik Köyünde İki Direğin Arasında Yer Alan Manyera Ailesine Ait Arazi*

Fotoğraf üçte iki direğin arasında yer alan ve halen aile tarafından kullanılan arazi Gelincik'ten Yeşilköy'e göç etmiş olan *Manyeralara* ait olup bu arazi içerisindeki ev yıkılmıştır (Talay, 2022).

2.4.4. Osmanlı döneminde Gelincik (Vasili) köyünde Türk ve Rumlara ait mezarlar

Gerek yazılı, gerek sözlü kaynaklar Gelincik (Vasili) köyünün başlangıçta tamamen Türk köyü olduğunu ortaya koymaktadır. Köyde yaşayan Kıbrıs Türkleri ölümlerini nereye gömmekte idi? Kaç adet mezarlık alanları vardı? Bu ve buna benzer soruların çözümüne yönelik olarak hem KKTC İçişleri Bakanlığı Tapu Kadastro Dairesi harita arşivi hem Girne Milli Arşiv Dairesi Harita Arşiv'i hem çevirimiçi programlar hem de *Kitchener's Survey of Cyprus 1882* adlı *Kıbrıs Haritası*'ni taradım. Bu haritalarda ne Rumlara ne de Türklere ait herhangi bir mezar yeri tespit edilemedim. Bunun üzerine sözlü kaynaklara başvurdum. Sözlü kaynaklar Gelincik köyünde *Tahir Kurşun'un* evinin güneyinde bir Türk mezarlığı olduğunu tahmin ettikleri bir alan bulunduğunu belirtmiş olup kaynak kişi ile yapılan yüzey taraması sonucunda mezarlar ve mezar taşlarını buldum⁴ (Talay, 2022). Bunun üzerine KKTC İçişleri Bakanlığı Tapu ve Kadastro Dairesi'nden mezar yerinin haritasını aldım ve mezar yeri ile ilgili herhangi bir işaret olup olmadığını sordum. Tapu uzmanı 180 no'lu parselin Türk mezarlığı olduğunu belirtti. Zira 180 no'lu parsel ile kaynak kişilerin gösterdiği alan birebir örtüşmektedir.

Belge-6: Türk Mezarlığına Ait 180 No'lu Parseli Gösteren Harita

Kitchener'in hazırlanmış olduğu Kadastral Harita'ya Gelincik (Vasili) Köyü'ndeki Türk mezarlığının alanı araziye paralel şekilde çizilmiş olan “---” şeklindeki çizgilerle gösterilmiştir. Bu işaretlerin olduğu araziler Türk ve Müslümanlara ait mezar yerlerini göstermektedir.

Fotoğraf-4: *Gelincik (Vasili) Köyünde 15.04.2022 Tarihinde Yapılan YüzeY Taramasında Bulunan Türk Mezarlığı (Talay, 2022)*

Fotoğraf dörtte belirtilen tarihte, kaynak kişi ile yapmış olduğumuz yüzeY taramasında arazinin ekili olması nedeniyle mezar yerlerinin tespitinde çok zorlanılmıştır. Kaynak kişi, arazinin Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olduğunu ve yıllardır *Tahir Kurşun* adlı bir vatandaşın ektiğini; mezarların Müslüman Türklere ait olduğunu tahmin ettiğinden senelerdir taşları yerinden sökmediğini aktarmıştır (Talay, 2022). Adı geçen ve yakın bir zamanda vefat eden *Tahir Kurşun*, mezarlara herhangi bir şekilde zarar vermemiştir. Söz konusu arazide yaklaşık olarak yedi adet mezar tespit edilmiş olup yapılacak olan çalışmalarla bu sayıda değişiklik olabileceği mutlaka dikkate alınmalıdır. Başman'da aynı yeri "*Boltaşlı 'ya gider-kendir Türk mezarlığı*" şeklinde belirtmiştir (2022a; 2022:b).

Fotoğraf 5-6-7: *Kaynak Kişimiz Recep Talay ile 180 No'lu Parselde Yer Alan Türk Mezarlığında Mezar Yerlerinin Tespiti Sonucu Ortaya Çıkan Mezarlar ve Mezar Taşları*

Türk mezarlığı yanında yeni kurulduğu hemen anlaşılan Rum mezarlığı ise Türk mezarlığının yaklaşık iki kilometre doğusunda ve Gelincik Köyü'nün hemen çıkışında yer almaktadır. Rum mezarlığının içerisinde küçük bir kilise vardır.

2.4.5. Osmanlı döneminde Gelincik (Vasili) köyünde Türklere ait mescid ve sıbyan mektebi

Yapılan harita taramalarında herhangi bir camii ya da mescide rastlanmamış olup bazı kaynak kişiler konuyla ilgili herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir (Talay, 2022; Başman, 2022a; Yeşilgözlü, 2022). Buna karşın, *Ayios Vasilios* kilisesinin yer aldığı 106 no'lu parsel ile yüzey taramasında tespit edilen binalar ile arazi durumunun vaziyet planına uymadığını tespit ettim.

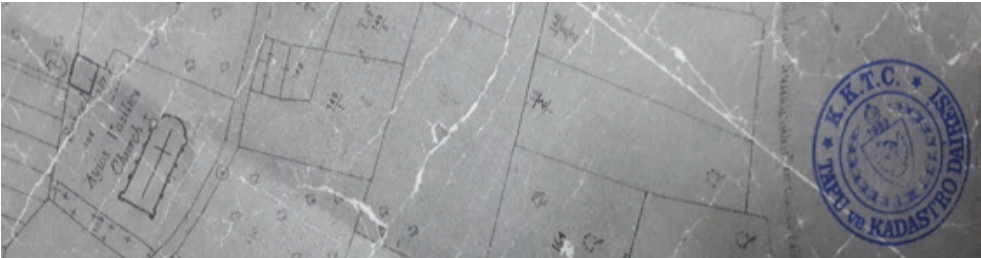

(1)

(2)

Belge-7: Amerikan ordusu tarafından 1960-1963 yılları arasında Kıbrıs'ın havadan çekilmiş fotoğraflarında Ayios Vasilios Kilisesi

Belge 7'de iki adet uydu ile havadan çekilmiş fotoğraf yer almaktadır. Bir fotoğrafta parsel numarası diğer fotoğrafta ise daha net görünmesi için binalar görünmektedir. Mavi ok işareti ile gösterilmiş olan bina ne *Kitchener'in Cyprus Survey Report-1882* adlı tapu kadastro haritasında ne de KKTC İçişleri Bakanlığı Tapu ve Kadastro Dairesi'nden aldığım haritada vardır.

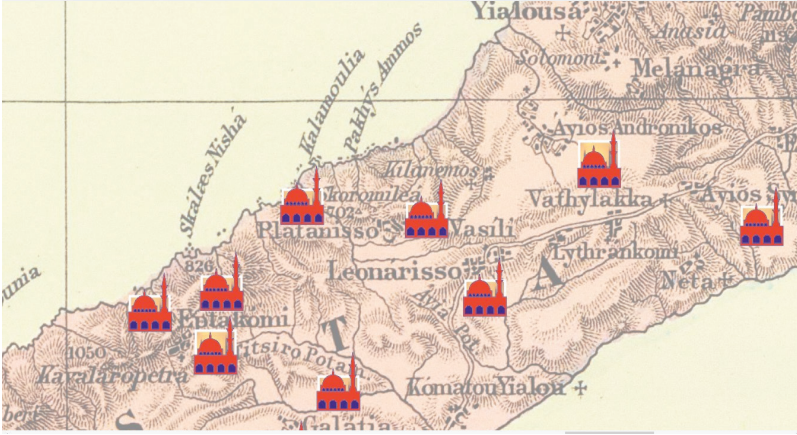
Belge-8: Kilisenin hemen doğusunda var olan ancak haritalarda gösterilmeyen binanın konumunu gösteren harita.

Haritada görülen iki küçük ok yönünde üç adet küçük bina parseli işlenmiş ancak büyük ok yönünde havadan çekilen fotoğraflarda ve günümüzde de kuzey-güney istikametinde var olan uzun-ince yapı haritada görünmemektedir. Gerek İngiliz döneminde gerekse 1974 sonrası haritalarına işlenmeyen bu yapının bugün Kıbrıs Evkaf İdaresi'ne ait olduğu ve bir aile tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Talay, 2022).

Fotoğraf-8-9: Haritalarda Gösterilmeyen ve Kilisenin Tam Olarak Doğusunda Yer Alan Kuzey-Güney Yönüne Konumlandırılmış Bina

Herhangi bir şekilde tapu kadastro haritalarında yer almayan fotoğrafa 8 ve 9'daki bu binanın ve hemen yanında haritalarda *School* olarak not düşülmüş olan okulun Kıbrıs Türk köylerindeki *Sıbyan Mektebi* yerleşimine çok uygun olduğunu söyleyebiliriz. Zira camii ve mescitlerimizin yanında kare planlı yapılar genellikle sıbyan mektebi olarak kullanılmaktaydı. Gelincik Köyünün hemen kuzey doğusunda yer alan ve yaklaşık dört kilometre kadar uzağında olan Yeşilköy Camii ve Sıbyan Mektebi buna en güzel örneklerdendir. Gelincik köyündeki Türk ahalinin bir şekilde ibadet ve dini eğitim ihtiyacını karşılaması gerekliydi. Bu nedenle köyün de nüfusuna uygun olarak küçük ve minaresiz bir mescit yapıldığını söyleyebilirim. Kıbrıs Evkaf İdaresi'nin *Kıbrıs'ta 1878 Yılına Kadar Camiiler* adlı harita çalışmasında Gelincik (Vasili) köyünde bir adet camii ya da mescit olduğu gösterilmektedir (URL-6).

Belge-9: Gelincik (Vasili) Köyünde 1878'de camii olduğunu gösteren Kıbrıs Evkaf İdaresi tarafından hazırlanan harita.

Bu bağlamda, hem binanın bilinçli bir şekilde haritalarda gösterilmemesi hem hemen yanında bir sıbyan mektebinin olması nedeniyle köyde bir mescid veya camiinin var olduğunu söyleyebilirim. Köyün yaşayan en yaşlı kaynak kişilerinden olan Mustafa Başman; eğitim görmek maksadı ile hemen yakınlarında bulunan *Litrangomi (Boltaşlı)* köyündeki okulda (camii) eğitim aldıklarını, bir sınıfta altı sınıf birden yirmi kişi okuduklarını, hatta cuma günleri hem camii imamı olan hem de öğretmenleri olan öğretmenin kendilerini kızılı erkekli Cuma namazı için camiye götürdüğü bilgisini aktarmıştır (Başman, 2022b). Bu da bize 1940'lı yıllarda Türklerle ait camii ve okulun artık Türkler tarafından kullanılmadığını göstermektedir.

2.4.6. Osmanlı döneminde Gelincik (Vasili) Köy'üne I. Abdülhamit tarafından gönderilen ferman

T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivlerinin taranması sırasında “*Cülus-ı hümayun sebebiyle Kıbrıs'ın Karpas nahiyesine bağlı Vasil karyesinde tumara mutasarrıf olan Nasuh veled-i Ramazan'ın elindeki beratın tecdidı*” şeklinde içeriği özetlenmiş bir belge tespit edilmiştir⁵. Bu belgeye göre Karpaz Kazası'nın *Vasil (Vasili) Karyesi*'nde tımar sahibi olan Nasuh veled-i Ramazan'ın tımarı tekrar yenilenir. Çalışmamızın nüfus bahsinde de belirttiğimiz üzere bu belge köyün özellikle askerî tımar maksadı ile kurulduğuna dair görüşümüzü güçlendirmektedir.

Belgenin Lâtin harflerine aktarımı şu şekildedir:

“Vech-i Meşruh üzere mukayyedir

Nahiye-i Karpas der-Liva-yı Kıbrıs

Nasuh veled-i Ramazan

.....

5000 akçe

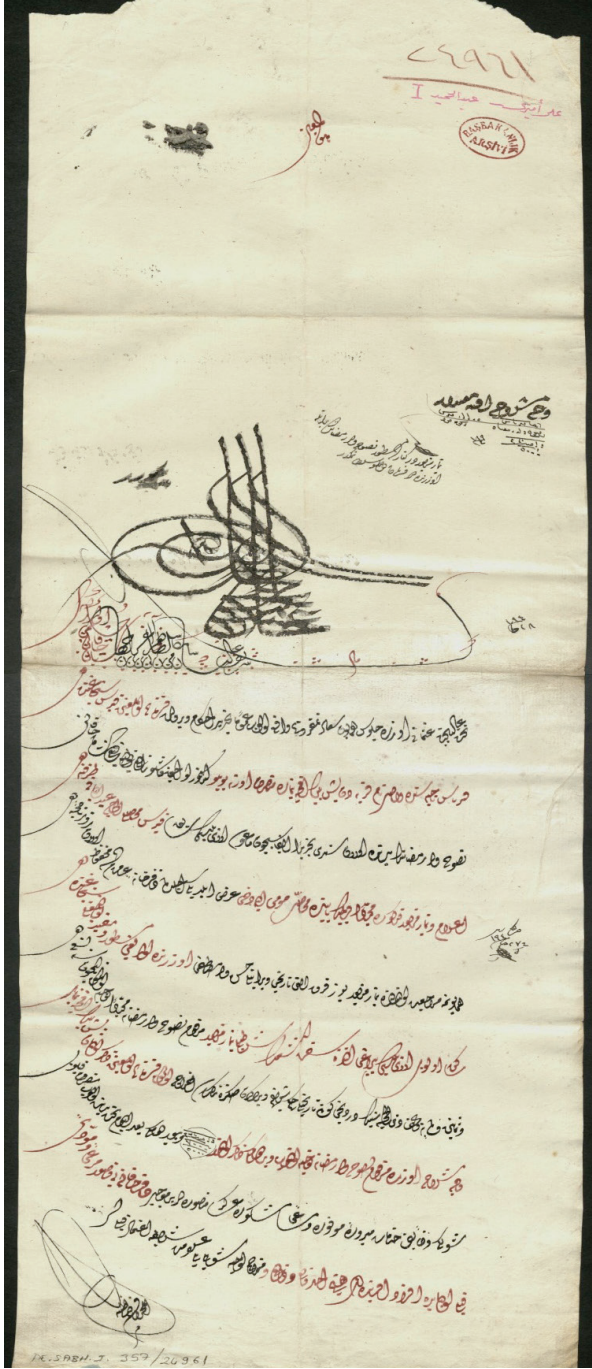
Tımar-ı mezbur der-kenarda mestur Nasuh veled-i Ramazan'ın beratıyla üzerlerindedir. Ferman devletlü sultanımıdır.

I.Abdülhamit'in Tuğrası

Nişân-ı şerif-i 'âli'-şân-ı sâmi mekân-ı sultânî tuğrâ-yı garrâ-yı cihân-sitâ-yı hükm ol-
dur ki; Taht-ı âli-baht-ı Osmani üzre cülus-ı hümayun-ı saadet-makrunum vaki' olup
umumen tecdid-i ahkam verilen fermanım olmağın Kıbrıs Sancağında Karpas nahiye-
sinde Vasili nam karyeden 5.000 akçe tımara mutasarrıf uzun boylu elâ gözlü açık kaş-
lı kara sakallu râfi'-i tevkî'-i refiü'ş-şân-ı hâkânî Nasuh Veled-i Ramazan'ın yedinde
olan senedi tecdiden ibkası için Magosa Alaybeyinin sabık Kıbrıs Muhassılı el-Hac
Abdülbaki tarafına ilâm ve tımar-ı mezbur-ı mezkura müceddeden verilmek babında
muhassıl-ı muma ileyh dahi arz eylediği ecilden Defterhane-i Amirem'de mahfuz olan
ruzname-i hümayunuma müracaat olundukda tımar-ı mezbur [1]146 tarihi ve beratıyla
Hasan veled-i Mustafa üzerinde olduğu mestur ve mukayyed olmağla sancağında
sakin olup Alay Begisi Bayrağı elinde süfüne iştirak şartıyla tımar-ı mezbur merkum
Nasuh veled-i Ramazan'a müceddeden tevcih olunmak için sene tisa' ve semanîne ve
mie ve elf [1189] Zilhiccesi'nin dördüncü günü tarihli hükm-i şerifim verildikten sonra
tezkiresi ihraç olunmak fermanım olmağın zikrolunan 5000 akçe tımar vech-i meşruh
üzere merkum Nasuh veled-i Ramazan'a tevcih olunub verildiğin zıkr olunub (.....)
ve buyurdum ki bade'l-yevm taht-ı yedinde olub tasarruf-ı kuyud şol ki vezayif-i
hidemât-ı mebrûre-i mevfure ve mesai-i meşkure-i asakir-i mansurelerin mucib-i
Defter-i Hakani-yi bî-kusur meri ve müeddî kıla. Ol babda efrad-ı âferideden hiç ahad
mani' ve dafi' ve rafi' olmaya. Şöyle bile alamet-i şerife itimad kılalar.

El-Mahmiyye-i Kostantiniyye⁶⁷

I.Abdülhamit'in tahta geçmesi ile birlikte dağıttığı cüslardan bir tanesi de Gelincik Köyü ile ilgilidir. Bu ferman, 26 Ocak 1776 tarihinde 5000⁷ akçelik tımar ile ilgili daha önce alınan kararın uzatılarak; adı geçen Nasuh veled-i Ramazan'a Mağusa Alaybeyi'nin gemisine iştirak şartıyla cülus olarak yeniden verilmesini ihtiva etmektedir. Tımar sahibi olan Ramazan, uzun boylu, ela gözlü, açık kaşlı ve kara sakallıdır. Dolayısıyla Gelincik köyünde sadece şahıslara ait mülkler değil bir tımar sahibine ait 5000 akçelik geliri olan mülklerin de varlığı dikkat çekmektedir.

Belge-10: I. Abdülhamit'in 26 Ocak 1776 tarihli Gelincikli (Vasili) Nasuh veled-i Ramazan'a gönderdiği 5.000 akçelik tımârın yenilendiğine dair ferman.

2.5.Kıbrıs Türklerinin köyden ayrılma nedeni

Gerek yazılı kaynaklar gerekse sözlü kaynaklar Kıbrıs Türklerinin köyden ayrılışı üzerinde birleşmektedir. Kıbrıs'ta diğer köylerde olduğu gibi küçük ve karma köyler büyük Türk köylerine ya da TMT'nin kurmuş olduğu sancaklara toplanmıştır. Rum kaynakları 1958 yılındaki toplumlararası çekişmeler nedeniyle Kıbrıs Türklerinin civar köylere göç ettiklerini ancak 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde köye gelmeyi tercih etmediklerini belirtmektedir (URL-5). 1958 yılında dört yaşında olan Başman Türk ailelerinin köyden ayrılmasını şu şekilde açıklamaktadır:

“Türk ailelerin köyden kaçıışı, Ocak 1958⁸⁷’dir. Bunun karşılığı da EOKA’dır. Dedem Osman Ahmet şehit edilmiştir... Köyde kapının önünde...Mezarı Mağusa’da. Bu meyanda aynı olaylar zincirinde Manyera’ların evleri yakıldı. Dr. Niyazi Manyera, kardeşleri ve aileleri (bu sırada içeri eşi girer, eşine kahve ikram edilir, derlemeci Akçam, Niyazi Manyera da mı Gelincik Köylüdür? sorusunu sorar. Zira Niyazi Manyera Türk Eğitim ve mücadele tarihinin önemli isimlerindedir.) Tabii! Bizim bahçelerimiz ortaktır. Dedeler, büyük dedeler kardeş olduğu için ortaktır ve ondan sonra ben satın aldım bahçeleri. Su kuyuları hep ortaktır. Yabancıya gitmesin diye ben satın aldım hepsini. Evimizin arkasında büyük eski üç gözlü kuyu vardı bir de arazi. Ramiz abi satınca hepsini ben satın aldım. Bu bana babamın vasiyeti idi. Annemin en büyük isteği idi o bahçeleri almak. Çünkü doğulunan yerd, atalarımızın olduğu yerd. Dedemin bir kardeşi İsmail Ahmet, sonra İsmail Ekcan soyadını aldı. Diğer dedemin kardeşi Mustafa Ahmet’di. Onun da bir oğlu Hasan Dayı’dır. Tanıdınız. (Derlemeci Hasan Bilman olduğunu onaylar) O da Hasan Mustafa Bilman adını aldı sonra. Bir kardeşler Başman oldu. Bir kardeşler Başman oldu. Hepsini aynı soy ismi almadı. Bir kardeşi de Mehmet idi. Köyde pek yaşamadı. Mağusa’da yaşadı. İngiliz üslerinde çalıştı. Onlar da Açık soy ismini aldı. Mahmet Mustafa Açık oldu. Kız kardeşleri İngiltere’de kaldı. Mustafa Bey’in bir oğlu vardı. Osman Mustafa Manyera. Osman Manyera uzun bir müddet Araplarda çalıştı. Babam ailenin en yakışıklılarından. Mavi gözlü idi. Osman Manyera’nın gözleri de bal yeşiliydi ama ela gibiydi...Londra’ya gidenler de 1958’de gitti. Başka şansın yoktu oğlum! Babam Avustralya’ya gidecekti kıl payı şey oldu. Rum EOKA ile birlikte hep hükümeti de kendinin saydı. Birçok aileye para verirdi malını satın alırdı. Hasan dayı (EOKA’nın) bu baskılarına dayanamadı ve İngiltere’ye gitti. En dirayetli duran dedemin çocuklarıydı. Bizde fire yok! Ne babam, ne Salih Başman, ne Mustafa Başman, Necati Başman. Necati Başman en son nesildir amcalarımın. Bizim hanaylı evimizin hemen yola kısmında selvi ağaçları boyunca Mulla Ramadan’ın Geçidi adıyla bilinene bir geçit var. Çözemedik onu acaba nedir? Kimdir Mulla ramadan? Sadece ne derdi babam? Bu dedi bizim ailemizdir, o zaman Karpaz bölgesine bakan vali gibi iki kişi vardı. Bir Mulla Ramadan, büyük ihtimalle benim büyük dedemin babasıdır. Bir de Babalıklar vardı...Dr. Niyazi Manyera Mağusa belediyesini ilk kuran kişidir ve ilk başkanıdır. Cumhuriyetin ilk sağlık bakanıydı. Büyük dayımızdır. Gurur duyuyum... Köydeki evimiz çok kötü durumdadır. Ona yaptığım masrafla iki tane yapardım ama babam hep derdi bu ata evimiz ve benim babamı Rum hazmedemedi ve burada şehit etti...Köye gittiğimizde Rumlar: Osman Ağa’nın oğlu ve torunları geldi derdi. “O Ağas Osmanis” derlerdi Rumlar...Bu aileler mal zengini idi ve dedemin Balalan köyünde bin dönüm arazisi vardı. Bizim Gelincik köyünde üç kuyu, doksan dönüm

ev ve bir bahçe evimiz var. Yani... 1958'de dedemi şehit ettiler. Manyeraların evini yaktılar ve bütün Türkler ve kalan Türk, artık Hasan Dayılar'dı; biz, İsmail Ekcan; hepsi kaçtı dedemden sonra. 1958'den sonra köyde Türk kalmadı. 1974'ten sonra ne ben ne babam hiç malımızı bırakmadık. Arazilerimize bakmak için iki aile tuttuk... Köyden ayrıldıktan sonra önce Balalan Köyü'ne gittik, yaklaşık üç ay orada kaldık. Sonra Mağusa'ya gittik ve artık hep orada kaldık. (2022a; 2022b)”

Kaynak kişilerimiz ve yazılı kaynaklar, EOKA'nın tedhiş faaliyetlerinin Gelincik Köyü'ne de sıçraması neticesinde Mehmet Başman'ın dedesi olan Osman Ağa'nın evinin önünde şehit edildiği; ardından Manyeralara ait evin de yakılması nedeniyle Türkler'in köyden ayrılmak zorunda kaldığı bilgisini vermektedir. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde de köye gelmeye cesaret edemezler zira Rum nüfus daha da artmış sayılar 391'e çıkmıştır (URL-5). Bu nedenle can güvenliği olmayan köylüler tekrardan Gelincik Köyü'ne dönememişlerdir. Hasan Bilman'ın Gelincik'teki mülklerine bakmakla sorumlu olan Yeşilgözlü de aynı bilgileri aktarmıştır (2022). Gelincik Köyü'nden ayrılanların bir kısmı önce Balalan ardından Mağusa'ya, bir kısmı yine karma bir köy olan ancak Türk nüfusun fazla olduğu Yeşilköy'e bir kısmı da İngiltere'ye göç etmek zorunda kalmışlardır. Göç eden Türk ahali, köyde kalan tüm mal varlıklarına halen daha sahip çıkmaktadır.

Gelincik'teki Kıbrıslı Rumların yaklaşık üçte biri Ağustos 1974'te, yaklaşık 260'ı Ekim 1975'te, 1976 yazında da tüm köylüler Güney'e geçerler ve Aralık 1976'da Gelincik köyünde yaşayan Kıbrıslı Rum kalmaz (URL-5). Güneye göç geçen Rumlardan bir kısmı Kıbrıs Türkleri gibi İngiltere'ye de göç ederler (URL-8).

2.6. Vasili (Gelincik) Köyü'nün en yaşlı kaynak kişisi ile yapılan derleme ve gözlem notları (Başman aile folkloru)

1936 doğumlu olan kaynak kişimiz Mustafa Başman şu an itibarıyla Gelincik köyünde yaşamış olan yaşı en büyük kaynak kişidir. Köyden ayrıldığında 22 yaşında idi. Bu nedenle köy ve aile folklorları ile ilgili sağlıklı olması ve herhangi bir engeli olmaması nedeniyle kendisi ile uzun bir derleme yaptım. Derleme notları şu şekildedir:

“Biz sekiz kardeşdik, dört kız dört erkek. Maalesef hepsini kaybettik. Bir kişi kaldı. Mağusa'da Necati Başman. Ben Gelincik'te doğdum ve büyüdüm. Bizim Gelincik'te Türk ilkokulu yoktu. Maalesef iki ağabeyim, kardeşim Rum ilkokuluna gitti. Ziyahmet'teki Rum ilkokulu bitirdiler. Şimdiki Ziyahmet ilkokulu Rum İlkokulu idi. Rumca'yı da öğrendiler. Babam da Rumca'yı çok iyi biliyordu çünkü Yeşilköylü idi. Kaleburnu ve Avtepe, Boltaşlı'da herkes Rumca da biliyordu. Ben ve Necati, Boltaşlı'daki okula gidiyorduk. 1915'ten evvelini çok iyi bilmiyorum. Osmanlı zayıf düşünce adaları da kaybetti. Köydeki Türk mezarlığına Ahmet Lisani gömülmüştür. Çünkü eşi Kaleburnu köylüsü idi. Öldüğünde oraya gömdüler. Ahmet Lisani de dayımız idi. Bizim yanımızda vefat etti. Onu Gelincik Türk mezarlığına gömdük. Cenazesini hatırlıyorum. Diğer mezarlar kime ait bilmiyorum. Ziyahmet'te Türk olarak sadece polis vardı. Ziyahmet'te kalan Mulla Direk diye bir polis vardı. Ziyahmet o dönem polis istasyonunun olduğu tek köydü. O ayrıldıktan sonra Talat Çavuş geldi. O da Naci Talat'ın babası idi. 1955'te EOKA başladı. O zaman babam köydeydi. Ben

de Namık Kemal Lisesi'nde öğrenci idim (1958). Zaten ondan sonra babamızı hiç görmedik. Biz çocukken okul için Litrangomi'ye (Boltaşlı) giderdik. Altı sınıf bir yerde idik. Hocamız tanıdık idi. Asım Erozan. Kuruova'da kalırdı. Bizim Türkler köye Konya'dan geldi. Paşalar da Konya'dan geldi. Hatta bizim bir akrabamız da varmış. Hatta rahmetlik anneme bir kuşak verdiler. Mulla Ramadan yolu var. Bu Mulla Ramadan yolunu ben de bilirim. Bizim köydeki Rumların bir kısmı Mısır'dan geldi. Mısır'dan gelenler de vardı. Biz küçükken okul yoktu. Litrangomi'ye giderdik. Biz okula giderdik. Sabah giderdik. Üç kilometre yürürdük. Rum mezarlığından da geçerdik. "Bizi yiyecek mezarlıktakiler" diye, Rum mezarlığının önünden koşarak giderdik. Boltaşlı'daki okula altı yıl gittik. Biz okulda iken hocalarımız aynı zamanda imamdı. Kerim ve Asım hoca vardı. Asım hoca dayımdı. Kerim hoca Çatoz'lu idi. Asım Dayım idi. Kuruova'da kalırdı. Annemiz bize her gün bir çanta yapardı. Biraz zeytin, hellim ve yumurta koyardı çantaya. Öğlen yemeğimizi camii avlusunda yerdik. Cumaları camiiye giderdik. Hocalarımızla kızlı erkekli giderdik. Cuma namazını kılardık. Saat dörde kadar okul vardı. Gelinciğe koşarak geri giderdik. Babam ile bayramlarda Litrangomi camisine giderdik. Cumaya da orada giderdik. Hocalarımız camii imamı idi. Liseye Lefkoşa'da kayıt oldum. Ağabeyim Mağusa'da idare amiri olunca Mağusa'da okudum. Mağusa'da iken EOKA vardı. Rumlar Sakarya Bölgesi'ni ele geçirdiklerinde yürüyüş yaptık. Biz de o sırada Namık Kemal Lisesi'nde öğrenci idik. Biz işgale karşı elimizde deyneklerle yürürdük. Deyneklerle ne yapabiliydik ki? Ama o zaman inanç vardı. Bir gün Türkiye gelecek derdik. Bizi bırakmayacaktı. Hem mücahitlik yaptık hem de öğrencilik. İngiltere'ye tahsile gidecektim. Mücahit idim. O yüzden gidemedim. Babamın Rumlar tarafından şehit edildiği günün gecesinde nöbette idim. Bizim nöbetimiz akşamdan sabaha idi. Ben o gün eve gittim. Saat yedi idi. Radyoyu açtım. Babamın şehit olduğunu öğrendim. Hemen ağabeyimi aradım. İngilizler babamı Mağusa'ya morga getirmişlerdir. Olay nasıl oldu? Gelincik'te babamın evi ile amcamın evini yol ayırırdı. Amcamın evi bizim tam karşımızda idi. Bu ev artık yoktur. Rumlar biz köyden ayrıldıktan sonra yıktılar. Amcam İsmail Ahmet idi ve ondan Rumlar çok korkar idi. Çünkü İngiliz'e yardım ederdi. İngiliz'de onu kollardı. Babam haberlere meraklı idi ve sekizde gitti amcamın evine. Oturdu orada haberleri dinlerdi. Yetmiş dokuz yaşındaydı ve çok sağlamdı. Rumlar amcamı ve oğullarını öldürmek için gündüzden hazırlandılar. Haberleri dinledikten sonra amcamın oğlu Ahmet "sizin ev hanaylı, bir şey alıp akşam hanaya çıkalım" dedi. Çünkü bizim hanay yüksek ve güvenli idi. Rumlar'dan kendimizi korumak zorundaydık. Babam iki adım attı; amcamın çocukları babama gitmesini, kendilerinin arkadan karpuz ve yiyecek alıp geleceklerini söylediler. Babam yürüdü. Rumlar çok yakından babamı taradılar. Babamın üzerinden 18 kurşun çıktı. Babam vurulunca asfalt yolun içine devrildi. Düştü ve şehit oldu. Amcam ile oğulları içerde kaldı. Onlar yayılım ateşi yüzünden çıkamadı dışarı. Rumlar taramaya devam ettiler. 12 Temmuz 1958'de ve saat sekizde vuruldu babam. Rumlar aslında amcam ve oğullarını vuracaktı. Amcam Rumca "Ahmet silahımı getir dedi yüksek sesle". Rumlar amcamdan korktukları için bu sözü duyar duymaz kaçtılar. Çatışma uzun sürdü. Avludaki oğlak dahil ölmüştü. Rumlar hayvanları da vurdu. Onlar 20 kişi idi. İçeri giremediler. İngilizler geldiğinde evde ablam ve annem vardı. Bütün Rumlar da evlerine kapanmıştı. Annem ve kız kardeşim ne yapacaktı? Ablam hemen ikinci kattan indi. İngiliz'in tüfeğini alıp Rumları vuracak idi. EOKA'cılar Gelincik ve Boltaşlı'dan geldiler. İngilizler babamı alıp

Mağusa genel hastahanesine getirdiler. Salih Başman Ağabeyim Sancaktır'ın yardımcısı idi. İngilizcesi ve Rumcası çok iyi idi. O zamanlar Sancaktar Türkiye'den gizli gelirdi. Sahte adı Yüksel Özer, gerçek adı da Mustafa Uzun idi. Babamı morgda gördük. Doktor, "babanız çok sağlam" dedi. Daha yaşardı. (Bu sırada odaya oğlu gelir. Mustafa Başman oğluna benden ve araştırmamdan bahseder. Oğlu bunun üzerine köyün sınırı nerede? Sorusunu sorar Mustafa Başman'a) Köyün girişindeki Selvilerden başlardı. Karşısı Nikos Samson'un amcasının bahçesi idi. 30 dönüm idi. Portakallık idi. Köyde Hasan Amcam ile İsmail Amcamın da arazisi vardı. Ailemizin Aytepe köyünde zeytinliği vardı. Aile seçeresi: Babamın akrabaları vardı Yeşilköy'de. Dedemin adının Ahmet olması lazım. Nenemin adını bilmezdim. O da Yeşilköylüymüş. Mavigözlü bir kadınmış. Annem Nadire Lisani idi. Dedem Lisani hoca idi. Babam biraz zengindi diye annem de ufaktı. Babam 38, annem de 16 yaşında idi evlendiklerinde. Annem ufaktı evlendiklerinde. Biz sekiz kardeşтик. Bizim ilk evimiz Manyeralar ile bitişik idi. Yani yukarıda idi. Annem iki çocuk doğurdu. İlk çocuk Ahmet idi. Babamın babasının adı idi. Dört yaşında bahçedeki havuza düştü ve boğularak öldü. Babam çocuğu aldı, üflerken iki taraftan çıtladı marazdan. Annem bir çocuk daha etti. Bu sefer kız oldu. Adı Emine idi. Onun arkasında bir siğil çıktı. O zaman doktor yoktu. Maalesef o da bir yaşını bulmadan vefat etti. Bu defa babam bir hocaya gitmiş. Hoca demiş ki kendisine: "Bu evde kaç çocuk edersen hepsi ölecek" demiş. Oturduğu evi babam hemen yıkar. Yolun hemen yanına hanaylı bir ev yapar. Babamın durumu iyiydi. O evi yaptıktan sonra kaç tane çocuk ettiyse annem, çocuklar yaşadı. Annem genç babam da dinç idi. Bu nedenle sekiz çocuk ettiler. Tüm kardeşler o hanaylı evde doğdu. Ablam vardı. Emine Dımışkı (Osman), Ahmet Başman (Osman). Benim ile Salih abi 1958'deki soyadı kanununda oturduk ve Başman soyadına karar verdik. Salih Başman (Osman), Ayşe Kaynak (Osman), Salih Başman (Osman). Salih ağabey ile çok güzel işler yaptık. Salih ağabeyim kaldı Mağusa'da. Şirketimizin hesaplarını tutardı. Ben de dış ilişkiler için Lefkoşa'ya geldim. Diğer kardeşim, Leman Bahçeciler (Osman), Bunun iki kızı var. Aliye (soyadını hatırlayamadı) diye bir kardeşimiz daha vardı. Sonra Mustafa Başman ve Necati Başman gelir. Köyde bizim bahçemiz vardı. Suyumuz boldu. Çok şey ekerdik. Zeytin ağacımız vardı. Mevsimine göre her şeyi ekerdik. Orada Rumlarla ortak patates ekerdik. 1955'ten önce Rumlarla ortak iş bile yapardık. O zaman ihracat yoktu. Çok patates ekerdi babam. O zaman ihracat yoktu şimdiki gibi; bazen patatesleri hayvanlara yedirirdik. Domates, biber, patlıcan ve kabak çıkardı. Biz bahçeci idik. Babam eskiden beri ticaret yapardı. Evin hemen aşağısında dükkan vardı. Çeşitli şeyler satardı. Kumaş satardı. O zamanlar şimdiki gibi hazır yoktu. İnsanlar arşın arşın kumaş alıp dikerlerdi. Bafra'da (İskele İlçesi'ne bağlı) karpuz da ekerdik. Çok büyük olurdu. Bir Kabriolesi vardı babamın. Karpuzu onunla getirirdik. Hatta bir gemicik vardı denizin içinde batmıştı. Karadan görünürdü. Karpuz tarlasında işimiz bittiğinde denize girerdik. Denizde o batık geminin üstüne çıkar daldardık. İkinci dünya savaşında ben çok küçük idim. Hatırlarım, bazen uçaklar geçerdi. Kırmızı görünürdü. Derdik "aha Alamanlar geldi". Bize herhangi bir zarar vermedi bu uçaklar. Ramazan ve Kurban bayramlarında bizim köyde fazla Türk olmadığı için Balalan'a giderdik. Kahvehanelerde kuzu bazılarları (hayvanı kesmek, pişirmeye ve yemeğe uygun hale getirmek). Fırına kebab koyarlardı. Herkes kalkar oynardı. Gelin gelirdi para takardılar. Gelincikte Türk kahvesi yoktu. Üç Rum kahvesi vardı. Eskiden Ziyahmet'te sinema vardı. Sinema şimdiki Ziyahmet

İlkokulu'nun hemen karşısında idi. Cumaları Türk filmleri gösterilirdi. Cuma günü tüm Türk köylerinden insanlar gelirdi. Arabaların altı üstü insan dolu olurdu. Diğer günler İngiliz vs. filmleri gösterilirdi. Haftada üç dört defa film gösterilirdi. Köyde Rum kooperatifi vardı. Köyümüzde ebeler vardı. Biri hamile olduğunda ve doğum yapacağında çağırırlardı. Bizim köye ebe Kaleburnu'ndan gelirdi. Köydeki tüm aileler kalabalık idi. Herkes sekiz-on çocuk yapardı. Manyeralar da kalabalık idi. Benim iki oğlum var. Biri burada biri tekstil işe uğraşiyor. Ben Mağusa'ya geldiğimde babamı vurmuşlardı, bahçemiz kurudu, Rumlar su motorunu kırdılar, kuyuya attılar. Hiçbir şey kimseden bulmadık. 1958'den sonra köye 16 yıl hiç gidemedik. Çünkü zorluk çıkarıyordu Rum. 1958'den sonra kapılar açık, evlerin içi bomboştu. Hiçbir şey kalmamıştı zaten. Köyden ayrıldıktan sonra çok kötü durumda idik. Mağusa'da bugünkü gümrük müdürlüğünün sıra evlerinde kaldık. Bugünkü Gazimağusa'nın Petek Pastahanesi'nin olduğu mahallede kaldık. Ev kiraladık. Hepimiz bir evde kalırdık. Köye ben 1974'ten sonra pek gitmedim. Büyük kardeşim Ahmet Başman giderdi daha fazla. Ben köydeki eve zeytin ekdim. Ben Mağusa'ya geldiğimde hiçbir şeyim yoktu. İki ablamı da evlendirdikten sonra evlendik biz Salih ağabeyimle. Ben otuz yaşında evlendim. Salih ağabeyim otuz beş yaşında evlendi. Bu şartlar altında evlenmek zordu. Hem çalışırdık, hem eğitim yapardık hem de Mücahit idim. İngiliz üslerine gittim ve müracaat ettim. Benzin istasyonu açtık. İngiltere'ye yazı yazdım bayilik almak için. Uğraştım ve başardım, bayilik aldım. İngiliz üslerinde sınava girdim ve kazandım. Üç dört iş yaptım. Tek iş ile kalmadım. Sabah giderdik İngiliz üslerine ve saat bir buçukta paydos ederdik. Üslerden çıktuktan sonra küçük arabam vardı; aldığım malları satardım. Bir süre sonra İngiliz tabiatına geçtim. Çünkü Avrupa'ya gidemezdik. Bu nedenle İngiliz vatandaşlığı aldım. Eşimle evlendikten sonra onu da İngiliz vatandaşı yaptım. İngiltere'ye ve Fransa'ya giderdim bayi toplantılarına. Ben sekiz sene mücahitlik yaptım. (Başman, 2022b)

Sonuç

Sonuç olarak, Karpaz Yarımadası'nda yer alan Gelincik (Vasili) köyü genelde Rum köyü olarak bilinmekteydi. Gerek yazılı gerekse sözlü kaynaklardan hareketle yapılan tarama ve derlemelerde köyün tarihini yeniden oluşturdum. Buna göre 1878 tarihinden önce tamamen bir Türk köyü olan Gelincik'te beş haneden oluşan Kıbrıs Türkleri ikamet etmekteydi. Gayrimüslim ise yaşamamaktaydı. 1831'deki nüfus sayımı sonrası köydeki Türk nüfusu artmaya başlamıştır. Bunun yanında, 400 dönümden fazla Türklere ait arazi ve 5000 akçelik tımarı tespit ettim. Bu doğrultuda köyde yer alan Türk mezar alanı, mescit ve sıbyan mektebi olduğunu düşündüğüm yapıları tespit ettim. Mescit olduğu kanaatine vardığım yapının, tapudaki vaziyet planına Rum ve İngilizler tarafından işlenmediğini tespit ettim. Mezar yeri tapu kayıtlarına geçmiştir. Nüfus defterindeki isimler ile kaynak kişilerin verdiği isimler birbiri ile uyumaktadır. Köyde Rumlara ait olan kilise ise 1900'lü yılların başında inşa edilmiştir. 1878 yılından sonra kademeli olarak Rumların güçlenmesi ile birlikte civar köylerden ve Mısır'dan gelenler Gelincik'e yerleşmiş ve gayrimüslim nüfus artmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra yavaş yavaş karma bir köy olur. Temmuz 1958'e kadar bu özelliği devam eder. Bu tarihte EOKA'nın tedhiş faaliyetlerini arttırması neticesinde Kıbrıs Türkleri kendilerini

korumak maksadı ile civar köylere ve şehirlere göç ederler. EOKA köyde bir kişiyi şehit eder; bir ailenin de evini yakar. Bu tarihten sonra artık köye geri dönemeyecek olan Kıbrıs Türkleri 1974'ten sonra topraklarına sahip çıkmış ve topraklarını ekip biçmeye devam etmişlerdir. Bunun yanında Başman ailesinin en yaşlı fertlerinden Mustafa Başman ile yapılan derleme sonucunda Kıbrıs Türklerinin gündelik yaşamda gelenek ve göreneklerini devam ettirdikleri; başta bayram ritüelleri olmak üzere Türk kültürüne ait unsurları gerek kendi köylerinde gerekse civar köylerde yaşayan Türklerle bir araya gelerek yaşattıklarını tespit ettim. Dolayısıyla, Kıbrıs'ta Rum köyü olduğu bilinen ancak Türk köyü olduğuna inandığım çok sayıda köyün yer aldığını söyleyebilirim. Zira birçok Türk köyünün Linobambaki olduğu iddia edilse de Erdönmez; ada genelindeki sayılarının çok abartıldığını ve kaynakların sayılarını 1200 olarak verdiğini ve yine bir çoğunun Türk ve Rum toplumu arasında dağınık bir şekilde asimile olduğunu belirtmektedir (2004; 44). Bu çalışma bir kez daha disiplinlerarası çalışmaların problem çözme kabiliyetinin daha fazla olduğunu ortaya koymuştur.

Notlar

- 1 Gelincik'in hemen doğusunda yer alan yeni adıyla Boltaşlı Köyü.
- 2 Gelincik'in hemen batısında ve bitişiğinde yer alan Ziyahmet Köyü.
- 3 *Hasan Bilman'ın soyadı kanunundan önceki adı ve soyadı: Hasan Mustafa'dır* (Yeşilgözlü, 2022).
- 4 Mezar alanı ile ilgili ilk bilgi Gelincik Köyünde uzun yıllar ikamet etmiş olan Volkan Nurçin tarafından verilmiştir. Volkan Nurçin, çocukluğunda o bölgede koyunları otlatırken tam emin olmamakla birlikte büyük mezar taşlarına benzer taş gördüğünü belirtmiştir. Bunun üzerine 15.04.2022 tarihinde Recep Talay ile yapılan görüşmede bu bilgi kendisine aktarılmıştır. Bunun üzerine Recep Talay bizi aynı gün Türklere ait mezar alanı olduğunu tahmin ettiğimiz bölgeye götürmüştür. Volkan Nurçin, ASBÜ Kuzey Kıbrıs yerleşkesinde, İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. 08.02.1988 doğumludur.
- 5 Yer: AE.SABH.I.. / 357-24961
- 6 Bu berat, Beyazıt Kütüphanesi Müdürü ve Eski T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşiv uzmanı Salih Şahin tarafından 25.04.2022 tarihinde okunmuştur.
- 7 Osmanlı askerî tımar sistemine göre 4000-5000 akçelik tımar sahipleri, kendileri ile birlikte tam teçizatlı bir asker ile savaşa katılmak zorunda idi (URL-7). Dolayısıyla bu fermanla geçen Gelincik (Vasili) köylü *Nasuh veled-i Ramazan* kendisi ile birlikte tam teçizatlı bir muharip ile Mağusa Alaybeyi'nin gemisine iştirak etmek zorunda idi.
- 8 Mehmet Başman köyden 1958 yılının ocak ayında ayrıldıklarını belirtmektedir ancak amcası Mustafa Başman Mehmet Başman'ın dedesinin 2 Temmuz 1958 tarihinde ve akşam saat sekizde şehit edildiğini belirtmiştir. Bu nedenle Mustafa Başman'ın verdiği tarihi doğru kabul edeceğim zira Mustafa Başman o gece Mağusa'da mevzide nöbetçidir. Babasının şehit edildiğini nöbet dönüşü sabah saat yedide radyodan öğrenir (Başman; 2022b).

Yazarların katkı düzeyleri: Birinci Yazar %100

Contribution Rates of Authors to the Article: First Author %100

Etik komite onayı: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Ethics committee approval: Ethics committee approval is not required for the study.

Finansal destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Support Statement: No financial support was received for the study.

Çıkar çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Statement of Interest: There is no conflict of interest between the authors of this article.

Kaynakça

- Çobanoğlu, Ö. (2005). *Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş*, 3.bs. Akçağ.
- Erciyas, O. (2010). *Açıklamalı Kıbrıs Türk yer adları sözlüğü*. Lefkoşa.
- Erdönmez, C. (2004). Şeriyye sicillerine göre Kıbrıs'ta toplum yapısı (1839-1856) [Yayımlanmamış doktora tezi] Isparta T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana-bilim Dalı
- Fellas, A. (2014). *Leonarisso & Vasili: A journey into the past*. Michaelangelo.
- Haşım Altan, M. (2003). *Kıbrıs'ta Türk malları*, 2.b. C-I, Yeni Avrasya.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel.
- KSS, 1265. *1265 tarihli Kıbrıs şeriye sicili*. KKTC Cumhurbaşkanlığı Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi: Girne.
- OİK, (2000). *Osmanlı idaresinde Kıbrıs: Nüfusu-arazi dağılımı ve Türk vakıfları*. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:43, Başbakanlık.
- Pierri, K. (2017). *Karpaz kiliseleri (Βασίλι Καρπασίας Εκκλησίες Βασιλιού)*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Baf Neapolis Üniversitesi, Politik ve Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü.
- Ültay, E., Akyurt, H., Ültay, N. (2021). *Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi*. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, (10), 188-201.

E-kaynak

- URL-1: <https://maps.palsurveying.com/?@=x%253D3801395%252Cy%253D4228064%252Cz%253D19%252Cba%253D02414012281920> (Erişim Tarihi:02.05.2022)
- URL-2: <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Arama/Arama.aspx> (Erişim Tarihi:02.05.2022)
- URL-3: <https://maps.nls.uk/view/103246322> (Erişim Tarihi:06.05.2022).
- URL-4:http://www.windowoncyprus.com/images/map_of_1606.gif (Erişim Tarihi: 04.05.2022)
- URL-5:http://www.prio-cyprus-displacement.net/default_print.asp?id=629 (Erişim Tarihi:07.05.2022)
- URL-6:<http://www.evka.org/site/sayfa.aspx?pkey=394> (Erişim Tarihi: 09.05.2022)
- URL-7:<https://islamansiklopedisi.org.tr/cebelu> (Erişim Tarihi: 09.05.2022)
- URL-8:<https://www.parikiaki.com/2014/02/cyprus-villages-leonarisso-vasili-a-journey-into-the-past/> (Erişim Tarihi: 09.05.2022)

Sözlü kaynaklar

- Talay, Recep. (2022). 05.10.1965 Erzurum/Hınıs doğumlu, ilkokul mezunu, Ercan Havaalanı Yer Hizmetleri'nden emekli, Haziran 1975 tarihinde Gelincik Köyü'ne Türkiye'den gelerek 1974 Barış Harekâtı sonrası yerleşen ilk Türklerden olan kaynak kişi ile Zeki Akçam tarafından 15.05.2022 tarihinde Gelincik Camii Dernek Lokalin'de Cuma Namazı sonrası yapılan derleme ve gözlem notları. (Ses kayıtları özel arşivimizde muhafaza edilmektedirler: Derleme Süresi, 10 dk. 37sn.13 sa.)
- Yeşilgözlü, Eybil. (2022). 21.12.1964 Mağusa doğumlu, sağ bacağı olmayan, Gelincik köylü olup İngiltere'ye yerleşen Hasan Bilman'ın arazilerine bakan kaynak kişi ile Zeki Akçam tarafından 15.05.2022 tarihinde İskele İlçesi'ne bağlı Yeşilköy'de kendi evindeki garajında yapılan derleme ve gözlem notları. (Kaynak kişi ses kaydına izin vermeyip verdiği bilgiler derleme defterine not edilmiştir. Hasan Bilman kaynak kişinin eniştesidir. Derleme Süresi, yaklaşık 20 dk.)

Başman, Mehmet. (2022a). 05.01.1954 Gelincik (Vasili) doğumlu, üniversite mezunu, işi kadın doğum uzmanlığı, Temmuz 1958’de köyde meydana gelen EOKA eylemleri nedeniyle köyden ayrılarak Gazimağusa’ya yerleşen ve halen Gazimağusa’da ikamet eden kaynak kişi ile Zeki Akçam tarafından 15.05.2022 tarihinde Baykal Bölgesi’nde bulunan Başman Doğum Kliniği adlı iş yerindeki müdürlük odasında eşi ve şirket avukatının da dinleyici olarak bulunduğu odada yapılan derleme ve gözlem notları. (Ses kayıtları özel arşivimizde muhafaza edilmektedirler: Derleme Süresi, 28 dk. 59 sn.33 sa.)

Başman, Mustafa. (2022b). 18.09.1936 Gelincik (Vasili) doğumlu, lise mezunu, işi şirket müdürü, Temmuz 1958’de köyde meydana gelen EOKA eylemleri nedeniyle köyden ayrılarak Gazimağusa’ya yerleşen ancak daha sonra Lefkoşa’da ikamet etmeye başlayan kaynak kişi ile Zeki Akçam tarafından 20.06.2022 tarihinde Lefkoşa Sanayii Bölgesi’nde bulunan Başman Avon adlı iş yerindeki müdürlük odasında yapılan derleme ve gözlem notları. (Ses kayıtları özel arşivimizde muhafaza edilmektedirler: Derleme Süresi, 85 dk. 90 sn.2 sa.)

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. (This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).